הלכה · משנה תורה · מפרשים · יצחק ירנן · ספר זרעים

יצחק ירנן על משנה תורה, הלכות מתנות עניים

רבי אליקים גאטינייו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יצחק ירנן על משנה תורה, הלכות מתנות עניים

רבי אליקים גאטינייו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יצחק-ירנן-על-משנה-תורה-הלכות-מתנות-עניים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 4
הלכה ט 4
הלכה י 4
הלכה טו 4
פרק ב 5
הלכה יב 5
פרק ו 5
הלכה ז 5
פרק ז 5
הלכה ה 5
פרק ח 6
הלכה ב 6
הלכה יב 8

פרק א

הלכה ב

ונותנו לעניים שנתינתו מצות עשה שנא' לעני ולגר וכו'. לא יכולתי להלום דברים אלו ולהבינם על מתכונתם.

הלכה ג

אבד כל הקציר וכו' הרי זה לוקה. וכתב הרדב"ז אע"פ שבזמן שהתרו בו הוי התראת ספק שמה התראה וכמ"ש רבינו פי"ז מהל' סנהדרין וצ"ע דהא קי"ל כר' יוחנן דאמר התראת ספק לא שמה התראה וי"ל דמודה ר"י בהתראה כזו שהרי ודאי עובר באותה שעה על לאו והספק אינו אלא אם ילקה או לא כנ"ל עכ"ל. ולא באתי לכונתו דהא ר"י הוא דס"ל התראת ספק שמה התראה וכוותיה פסק רבינו בהל' סנהדרין וריש לקיש שחולק על ר' יוחנן וס"ל דהתראת ספק לא שמה התראה בנדון כזה אנו עסוקים דהיינו שעובר אלא תעשה והספק והס' הוא אם ילקה או לא יעו"ש בש"ס מכות דף ט"ו וק"ל.

הלכה ט

עיין מ"ש המל"מ ומ"ש בספרי תועפות ראם סדר שלח לך דף צ"ו.

הלכה י

נאמר כו'. והוא מש"ס פ' הזרוע דף קל"ד וכמ"ש מרן. ומהר"י קורקוס ז"ל אחר שפי' דברי רבינו ע"פ ש"ס זה סיים וז"ל והעיקר מפני שלא כתב ונתן כמסקנא דהתם אלו דבריו. ונראה מדבריו דאיכא בההיא ש"ס ס"ד ומסקנא ורבינו עירב, ואינו דלעולם מה שאינו מניח הפאה שם בשדה היינו טעמא דלעני ולגר דוקא ולא לעורבים ועטלפים אלא דכלפי דלא נימא דהן אמת דלא יעזבהו לעורבים מ"מ ישכור פרה ויביאם לעניים ליתנם בידם לזה צריכין לטעם דלא כתיב ונתן וכיון דאינו מחויב ליתנם בידם אלא לעוזבם מיפטר מלשכור פרה ולהביאם ואינו עוזבם שם דלא לעורבים ולעטלפים ונאכלין לבעלים דאין להם קדושה ולא אמרו בש"ס השתא דאתית להכי אלא כלפי מה שתירצו שאני תרומה דטבלה וכו' והוא פשוט.

הלכה טו

עיין מ"ש המל"מ ומ"ש בספרי תועפות ראם סדר שלח לך דף צ"ו.

פרק ב

הלכה יב

עיין מ"ש מרן ומ"ש בספרי תועפות ראם דף ע"ו ע"ד.

פרק ו

הלכה ז

לשון המל"מ עיין בספרי תועפות ראם דף צ"ה ע"ג.

פרק ז

הלכה ה

בא העני וכו'. הנה כתב רבינו בפי' המשנה ריש פאה וז"ל בממונו יש לו שיעור והוא חמישית ממונו ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממונו לבד אם עשה כן במידת חסידות וביאור זאת ההלכה כשיראה וכו' יעו"ש. והקשה מהר"ש יפה ביפה מראה מההיא דפרק נערה דאל יבזבז יותר מחומש ומעשה באחד וכו' ולא הניחוהו חביריו. גם למ"ש פ"ז מהלכותיו דחומש מצוה מן המובחר ואחד מעשרה בינונית וכו' והא על כרחו יתן חומש. ולזה כתב וז"ל הלכך נראה נמנו באושא היינו שלא יוסיף על חומש אבל אי בעי למיהב חומש או בציר הרשות בידו והיינו דבעי עד היכן וכו' יעו"ש דבריו, ואנכי לא ידעתי תנא היכא קאי דאי למ"ש רבינו בהל' מתנות עניים ליתא דשם כתב בא העני ושאל די מחסורו וכו' הרי דלא איירי בבא לחלק סתם לעניים ואי למ"ש בפי' המשנה ליתא דהרי כתב בפירוש דאפי' לפדיון שבוים דאינו חייב יותר מחומש ולא די מחסורו, ואי כתב זה לעצמו דלא כמ"ש רבינו בב' המקומות איך בחר דרך לעצמו דלא כרבינו מכל וכל.

ולענ"ד דבריו שבפי' המשנה הם חלוקים מספר היד והוא דבפי' המשנה ס"ל דחייב בחומש והיינו די מחסורו וכשבא להפריש ג"כ צריך חומש ובמידת חסידות יותר מחומש אפי' אם ירצה יתן ובספר היד סבירא ליה דיותר מחומש אינו יכול ליתן אלא חומש או פחות וז"ש דהיינו או חומש או עשר והקפידא היא שלא יתן יותר מחומש וזה תלוי בההיא דערכין דף כ"ח דתנן מחרים וכו' אמר ר' אלעזר בן עזריה וכו' ותהי בש"ס היינו ת"ק איכא בינייהו הא דבאושא התקינו אל יבזבז וכו' נמצא דהך תקנה במחלוקת היא שנויה דלמר אל יבזבז יותר מחומש ולמר יבזבז ולכן בס' היד קאי כמ"ד אל יבזבז יותר אלא או חומש או פחות דהיינו עשר כרצונו אבל בפי' המשנה קאי דיכול לבזבז יותר מחומש כמו שירצה דהוי מידת חסידות כיון דלא מצינו כי אם עשר אעשרנו לך

הוי במידת חסידות וכזה מצינו לו כמה פעמים מספר היד לפי' המשנה ולפי האמור אין מקום למה שהקשה עליו מפ' נערה דאל יבזבז יותר מחומש וההיא דלא הניחו לו חבריו דההיא כמ"ד בערכין דיותר מחומש לא גם אין מקום למה דהוה קשיא לי מזה שנים מההיא דמר עוקבא דבזבז לפלגא דממוניה והקשו שם מהא דאל יבזבז יותר מחומש ומאי קשה אימא במידת חסידות, וכן ממ"ש רבינו סוף הל' ערכין לעולם וכו' וכיוצא בו אמרו חכמים חסיד שוטה וכו' אלא אל יפזר יותר מחומש וכו' והייתי מתרץ כמ"ש רבינו שם שהוא שטות היינו למי שמבזבז כל נכסיו כמו שהתחיל ולאו דוקא כל נכסיו אלא כל מי שמבזבז יותר מדאי כמו רוב או מקצת ממונו ואח"כ כתב שהדרך הנכון הוא שיבזבז חומש דוקא אבל ביותר מחומש לא ביאר שהוא מידת חסידות ולא פליג דידיה אדידיה ומה שהקשו שם למר עוקבא היינו משום דבזבז מקצתו והוי הון רב, וכעת נראה דמ"ש בהל' ערכין אזיל לשיטתיה שכתב בספר היד כדכתיבנא וההיא דמר עוקבא בלא"ה תיקשי לך דמאי קשיא איהו ס"ל כמ"ד דיכול לבזבז, ומהך ש"ס דערכין תברא למה שמצאתי כתוב בב"י בשם אשל אברהם על מ"ש בירושלמי מעשה בר' ישבב שחילק כל נכסיו לעניים שלח לו רבן גמליאל והלא אמרו חומש למצוה ופריך בירושלמי ורבן גמליאל לא קודם לאושא הוה רבי בון בשם ר' לוי כך היתה הלכה בידם ושכחוה ועמדו השניים והסכימו על דברי הראשונים וכתב מהר"ש יפה שגם מימות ר"ג נתקנה תקנה זאת אלא ששכחוה וחזרו ויסדוה באושא ואינן דברי טעם דכך היתה הלכה בידם אינה תקנה אלא דין תורה ואפשר הלכה למשה מסיני ומדאורייתא היא מקרא דעשר אעשרנו לך ואמרינן התקינו שנשתכחה הלכה זאת מישראל וחזרו ויסדוה באושא וכו' עכ"ל. ולפי מה שהקדמנו שזו היא מחלוקת קדום מתנאים אי יכול לבזבז יותר מחומש או לא איך נאמר דהוי דאורייתא ונשתכח אלא ודאי כמ"ש מהרש יפה דהיתה תקנה קדומה ונשתכחה ומר פליג על עיקר התקנה.

פרק ח

הלכה ב

המתפיס בצדקה וכו' הרי זו צדקה. הכי איתא בנדרים דף ז' אילימא דאמר הדין זוזא לצדקה והדין נמי וכו' וזה שכתב רבינו כאן הדין הפשוט דהיינו המתפיס בצדקה חייב כיצד דאמר הרי סלע זו כזו דהיינו דאמר מקודם הדין זוזא לצדקה וסיים הרי זו כזו וקיצר במובן, דסמך זו כזו דמוכרח דאמר מקודם הדין זוזא לצדקה ומ"מ גם אי איכא בפנינו סלע של צדקה ולקח סלע שני ואמר הרי זו כזו ודאי דהוי צדקה אלא דהש"ס נקט דאמר

הרי זה לצדקה והדין נמי ואף דמקיצור לשון רבינו נראה דכוונתו להאי נדון שני שכתבנו דהיה סלע של צדקה לפנינו, ליתא דנדון הש"ס אינו כן ורבינו מעתיק לשון הש"ס ומ"מ מדכתב אחריו המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה וכו' נראה דבדין דקדם לא איירי בזה אלא שהפרישו מקודם ועכשיו הוא לפניו דאי בדאמר ה"ז צדקה בתחילה הו"ל לכתוב דין המפריש ואמר הרי זו צדקה ואמר הרי סלע זו כזו הרי זו צדקה ואם לקח סלע שני ואמר וזו הרי השני צדקה ומדכתב כן בדין השני ש"מ שבדין הראשון לא איירי בהכי ולא חשש למינקט כלשון הש"ס כיון דהכל אחד וכן הטור הל' צדקה סי' רנ"ח כתב כן היה סלע של צדקה מונח לפניו נראה דנמשך אחר רבינו.

אמנם מה שהכריח הרדב"ז בחידושיו לרבינו דכך היא כוונת רבינו כדכתיבנא דאי בדאמר סלע זו לצדקה והדין נמי זה פשיטא דהיינו צדקה עצמה כמ"ש בש"ס וכו', לענ"ד אינו הכרח דכן דרך רבינו לכתוב הפשוט תחילה ואח"כ החידוש כמ"ש בש"ס ור"ל כך דין זה שאמר וזו כמי שאמר זו כזו. ועוד דשני הדינים שוים נינהו ושניהם פשוטים בין אמר סלע זו לצדקה וזה נמי בין שהיה סלע של צדקה לפניו ואמר זו כזו וודאי דהוו צדקה דאי איכא חידוש יותר כשהיה הסלע לפניו אדקאמר בש"ס אי לימא וכו' עדיפא מינה לימא אי דהיה סלע לפניו וכו'. איך שיהיה מ"ש הרדב"ז דבהיה סלע לפניו של צדקה ואמר וזו לחוד דאינו מתפיס הוא פשוט טובא וליכא לספק בו כלל.

המפריש סלע ואמר הרי זו וכו' וזו וכו'. וכתב מרן פ"ק דנדרים בעיא דאיפשיטא באם תימצי לומר כדעת רבינו. ועיין בחידושי הר"ן מ"ש משם הרשב"א והרמב"ן שכתבו דכל תיקו דאיסורא לחומרא ותמה עלייהו מסוגיית חולין דף קל"ד דספק ממון עניים הרי הוא ספק ממון ואזלינן לקולא לנתבע וכן מש"ס יומא דף ח' יעו"ש.

ולענ"ד לא קשה להני אצילי רברבי דמ"ש הם דהוי ספיקא דאורייתא ולחומרא לאו משום דממון מתנות עניים הוי איסורא דלעולם דהוי ממון ואיסורא דהכא הוי מדין נדר דבפיך זו צדקה והוי ככל הנדרים וכ"כ רבינו ריש הפרק הצדקה הרי היא בכלל הנדרים לפיכך וכו' והשתא הספק הוא אי האי התפסה הוי נדר כראשון או לא ואהא כתבו דהוי ספק איסור נדר ולחומרא ומטעם נדר אתו עלה. וראיה לדברינו דהרשב"א בתשובה סי' תרנ"ו כתב דכל ספק ממון עניים הוי ספיקא דממונא ולכאורה קשה דידיה אדידיה אלא ודאי הכוונה כדכתיבנא ומרן נקט לדעת רבינו טעמא דאיפשיטא באם תימצי לומר לחוד ולא טעמא דספיקא דאיסורא לחומרא מכח קושיית הר"ן ז"ל, אמנם לענ"ד שניהם איתנהו בדעת הרשב"א והרמב"ן ולא קשה מידי. ומן התימה על הרדב"ז

שכתב לדעת רבינו טעמא דספיקא דאורייתא ולא כתב טעמא דאת"ל פשיטותא שהוא מוסכם לדעת רבינו.

הלכה יב

כתוב אצלי בחידושי מסכת גיטין דף מ"ה ע"א גמ' מאי בינייהו דליכא אלא חד ועיין פי' רש"י ז"ל ועיין להרמב"ם פ"ח דמתנות עניים הי"ב דנראה דפסק כרשב"ג למעיין בלשונו ברם בפי' המשנה פסק בפירוש כחכמים וכן דייקי דברי מרן הב"י חלק יו"ד סי' רנ"ב שכתב ופסק הרמב"ם בפי' המשנה הלכה כת"ק ולא הזכיר לספר היד גם מדברי הטור שם נראה כדעת הרמב"ם בספר היד יעו"ש והנה ממ"ש בפ' המשנה דהלכה כחכמים נראה דלא ס"ל כללא דר' יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו משום דאמוראי נינהו וכמ"ש התוס' יו"ט כאן ובדוכתי טובא והביא כמה לשונות רבינו דפסק דלא כרשב"ג ויותר מהם יש שלא הביאם הרב וא"כ יותר יגדל התימה על מרן בכ"מ פ"ט דטומאת מת הל' ה' שכתב לדעת הרמב"ם דהל' כרשב"ג אף בברייתא יעו"ש, וכן קשה על מ"ש מרן פי"ב דמעשר הי"ז יעו"ש.